

ІНФОРМОЛОГІЯ

УДК 355.01+327.8

DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2020.221160>**Цитування:**

Гула Р. В., Передерій І. Г., Вітринська О. В. Типологія сучасних інформаційних воєн: провідні підходи до трактування. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 2. С. 35–42.

Hula R., Perederii I., Vitrynska O. (2020). Modern information wars typology: leading approaches to interpretation. *Library science. Record Studies. Informology*. 2, 35–42 [in Ukrainian].

Гула Руслан Володимирович,

доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри філософії
Харківського національного університету
Повітряних сил імені Івана Кожедуба
rslnhula1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8177-1565>

Передерій Ірина Григорівна,

доктор історичних наук, доцент,
завідувач кафедри українознавства,
культури та документознавства
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
iryna.perederii@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7473-5868>

Вітринська Олена Володимирівна,

кандидат історичних наук,
доцент кафедри українознавства,
культури та документознавства
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
vitrynska@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9413-1236>

**ТИПОЛОГІЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВОЄН:
ПРОВІДНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ**

Мета роботи полягає у здійсненні комплексного теоретичного аналізу підходів до формування інтегративного визначення феномену «інформаційна війна». **Методологія дослідження.** Основою статті є провідні методологічні принципи об'єктивності, діалектизму, конвенціоналізму. У дослідженні автори спиралися на сукупність загальнонаукових методів – дедукції та індукції, аналізу й синтезу, феноменологічної редукції, системного та логічно-семантичного, роздвоєння єдиного на протилежності. **Наукова новизна** визначається тим, що автори виокремлюють у самостійний об'єкт наукового вивчення поняття інформаційної війни, яке досліджено з позицій сьогодення як комплексна категорія при нелінійному характері розвитку цього надскладного соціально-політичного явища. Запропоновано авторський теоретико-методологічний підхід до класифікації та вивчення генези інформаційної війни й інформаційного протистояння. **Висновки.** Розроблена й апробована у процесі роботи над статтею методологія може бути використана в дослідженні траєкторій динамічного розвитку та трансформації інформаційних воєн ХХІ ст. У сучасній геополітичній ситуації для України життєво необхідним є усвідомлення урядом

держави й суспільством надважливості вивчення сутності та специфіки інформаційних воєн з метою створення дієвої системи національної безпеки, визнання історичної необхідності захисту територіальної цілісності й недоторканності власного інформаційного простору.

Ключові слова: інформаційна війна, інформаційне протиборство, військова стратегія, інформаційно-психологічні операції.

Hula Ruslan,

Doctor of Historical Sciences,
Associate Professor,
Professor of the Philosophy Department,
Ivan Kozhedub Kharkiv National
University of Air Forces

Perederii Iryna,

Doctor of Historical Sciences,
Associate Professor, Head of the Department
of Ukrainian Studies, Culture and Documentation,
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Vitrynska Olena,

PhD in History,
Associate Professor of the Department
of Ukrainian Studies, Culture and Documentation,
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

MODERN INFORMATION WARS TYPOLOGY: LEADING APPROACHES TO INTERPRETATION

*The purpose of the article is to carry out a comprehensive theoretical analysis of approaches to the formation of the «information warfare» phenomenon integrative definition. **Methodology.** The article basis is the basic methodological principles of objectivity, dialecticism, and convention. The authors relied on a set of general scientific methods – derivation and induction, analysis and synthesis, phenomenological reduction, systemic, logic, and semantic division of the same on the opposite. **The scientific novelty** is determined by the fact that the authors allocate to an independent object of scientific study the information war concept, which is studied from the perspective of modernity as a complex category under the nonlinear nature of this most complex socio-political phenomenon development. The authors' theoretical and methodological approach to classification and study of information warfare and information confrontation genesis is proposed. **Conclusions.** During the work on the article, a research methodology was developed and tested. It can be used in the study paths of information wars' dynamic development and transformation in the twenty-first century. In today's geopolitical situation it is important for Ukraine that the government and society understand the extreme importance of studying the nature and specifics of information wars and creating an effective national security system, recognizing the historical need to protect territorial integrity and inviolability of their own information space.*

Key words: information warfare, information confrontation, military strategy, information, and psychological operation.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Сучасні цивілізаційні процеси відбуваються в умовах принципово нової філософсько-політологічної парадигми епохи постмодерну. Тому серед об'єктів наукового дискурсу маємо соціальні феномени коду та матриці. Відповідно кардинально переорієнтовується сфера інформаційного протиборства. Його завданням часто стає зміна ментальності нації й деформація патернів національної пам'яті, що виразно відбилося, зокрема, у подіях останніх двох десятиліть, пов'язаних зі спробами Російської Федерації відновити свій імперський статус. Сучасні загрози й конфлікти значно відрізняються від тих, з якими людство мало справу в недалекому минулому. Розпад біполярного світу часів холодної війни та прогресивна глобалізація змінили характер глобальної безпеки. Сучасним арміям доводиться стикатися з новими викликами, ризиками та загрозами, у тому числі асиметричними [14, 54–55]. Саме тому дослідження еволюції інформаційних воєн, процесу їхнього зародження та розвитку, форм прояву й методів реалізації є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень. Наукові праці фахівців у галузі соціальних комунікацій, філософії, політології, загальної теорії держави та права, теорії управління, інформаційного права та безпекознавства В. П. Горбуліна [4], О. В. Манойла [5], Г. Г. Почепцова [6], А. О. Фісуна [8] та інших стали науковим підґрунтям для поглибленого вивчення проблем змісту й сутності інформаційного протиборства. Особливості трансформації теорії інформаційної війни в концепціях «мережецентричної», «гібридної», «консцієнтальної» та «преемптивної» воєн досліджувалися Дж. Гарстка [11], Д. Альбертсом і Фр. Стейном [9], А. Себровські [10], Ф. Хофманом [12]. Однак досвід розвитку подій на сході країни у 2014–2020 рр. засвідчив нагальну необхідність систематизації наукових підходів до розкриття сутності інформаційної війни, а також трансформаційних тенденцій у розвитку її теорії в епоху постмодерну, що й визначило *мету цієї розвідки*.

Виклад основного матеріалу. Концептуальні зміни у воєнних доктринах багатьох галузей воєнного мистецтва з'явилися внаслідок домінування двох тенденцій, які сформува-

ся ще наприкінці 1990-х рр. Перша пов'язана зі зростанням «інформаційного складника» озброєння та військової техніки у системах виявлення, бойового управління, зв'язку, розвідки, комп'ютерних і космічних системах. Воно призвело до вдосконалення ефективності ядерних і звичайних зразків озброєння та військової техніки внаслідок підвищення їхньої точності, скорочення підлітного часу, якісного зростання можливостей виявлення та супроводження повітряних цілей. Друга тенденція підкреслює вразливість інформаційно-комунікаційних систем до зовнішнього, ворожого, впливу, помилок у програмному забезпеченні, технічних збоїв і наголошує на важливості та значенні «людського чинника» у проведенні військових операцій проти ворожих інформаційних систем. Саме у зв'язку з цим і виокремилися кілька підходів до трактування сутності нових концепцій воєн. Провідними серед них є військово-прикладний та психологічний.

Військово-прикладний підхід зараховує інформаційну агресію до сфери військового протиборства й розглядає її як комплексне застосування сил та засобів інформаційної і збройної боротьби. Інформаційний складник є необхідним компонентом в організації та проведенні військових операцій. Передусім, це концепції «мережево-центричної», «інформаційно-центричної», «знаннєцентричної», «гібридної» та «преемптивної» воєн.

Воєнні теоретики сучасності визнають «мережево-центричну війну» як принцип бойового застосування комплексу взаємопов'язаних і взаємодіючих платформ (підсистем), використовуваних для створення нової ефективної моделі управління процесами збору, оброблення та використання всіх видів інформації в кіберпросторі з метою досягнення цілей і завдань воєнної кампанії у формі збройного, а в ідеалі – незбройного конфлікту [3, 102]. Модель «мережево-центричної війни» є системою, що складається з інформаційної, сенсорної та бойової платформ (підсистем), причому інформаційна платформа (підсистема) – провідна.

Слід наголосити, що мережево-центрична війна не є новим видом збройного проти-

дій, де основним об'єктом уваги стає поняття «мережа» у вигляді глобальної інформаційної платформи (підсистеми), взаємопов'язана множина інформації, яку можна накопичувати, зберігати, поширювати, а також управляти нею для забезпечення потреб військових, економічних і політичних суб'єктів [9].

«Інформаційно-центрична війна» – це принцип ведення бойових дій з метою досягнення інформаційної переваги над супротивником на основі комплексу високотехнологічних інформаційних систем збирання, оброблення, моделювання, візуалізації даних і підтримки прийняття рішень у режимі реального часу [3, 109].

Наступним логічним кроком розвитку теорії інформаційних воєн стала концепція

«знаннєцентричної війни», яку активно розробляють у науковому та воєнно-науковому середовищі. Близьке передбачення Е. Тофлера та Х. Тофлер про новітню воєнну «стратегію знань», визначення необхідних компонентів «війни знань», дослідження складної системи їхніх взаємодій та побудови «моделі знань» розширює стратегічні можливості використання цього перспективного напрямку розвитку воєнного мистецтва [7, 207–262].

«Знаннєцентрична війна» – це принцип ведення бойових дій, який на основі комплексу інформації використовує інноваційні методики прогнозування розвитку військово-політичної обстановки та характеру ведення бойових дій за допомогою «штучного інтелекту» й новітніх технологій отримання знань.

Табл. 1.

Еволюційний розвиток сучасних концепцій ведення бойових дій

№	Концепції	Мета	Технології
1	Мережево-центрична війна	Створення нової ефективної моделі управління процесами збирання, оброблення та використання всіх видів інформації в кіберпросторі	1. Технології управління військами та зброєю. 2. Мережеві технології. 3. Технології систем і засобів зв'язку.
2	Інформаційно-центрична війна	Досягнення інформаційної переваги над супротивником	1. Інформаційні технології. 2. Технології підтримання прийняття рішень. 3. Технології моделювання та імітації.
3	Знаннєцентрична війна	Передавання знань, прогнозування розвитку військово-політичної обстановки та характеру ведення бойових дій	1. Методи прогнозування бойової обстановки. 2. Технології штучного інтелекту. 3. Новітні технології отримання знань.

До військово-прикладного підходу, на нашу думку, слід зарахувати й поняття «гібридна війна».

Гібридна війна – це форма збройного конфлікту, яка передбачає використання традиційних засобів збройної боротьби, змішаних форм тактичного застосування регулярних та нерегулярних військових формувань в умовах неоголошеного військового (надзвичайного) стану на обмеженій території, ведення бойо-

вих дій на тлі інтенсифікації інформаційної війни у глобальному інформаційному просторі, економічної війни в системі світової економічно-торгової інтеграції, дипломатичної війни як засобу тиску на супротивника через глобальні міжнародні інституції сторонами конфлікту й «державами-спонсорами» або коаліціями держав, які мають геополітичні інтереси в регіоні конфлікту. Отже, гібридна війна поєднує в собі стратегію і тактику з нере-

гулярними операціями, а також кібервійнами й інформаційними операціями. Гібридизація війни характеризується співіснуванням різних сторін у конфлікті (держави й зовнішніх суб'єктів, солдатів і цивільних осіб), а також різних видів збройних операцій – симетричних та асиметричних [14, 56].

Слід зазначити, що розвиток концепції «гібридної війни» став результатом дослідження воєнної теорії і практики, які були використані під час війн минулого (партизанський рух, дипломатична боротьба, інформаційний чинник, економічна блокада та ін.). Характерною ознакою, що дозволяє виокремити цю концепцію в теорії воєнного мистецтва як самостійну, є унікальна координація та взаємозв'язок усіх компонентів воєнної державного механізму, динаміка й гнучкість у визначенні пріоритетних форм впливу та тиску, а також піднесення ролі інформаційного чинника, який набуває самостійної значущості. Зазначимо, що за рівнем деструктивних потенцій на свідомість населення й військовос-

лужбовців збройних сил супротивника він є не менш важливим, ніж військовий складник.

Концепція «преемптивної війни» знаходиться на зрізі військово-прикладного та психологічного підходів, але визначальна роль збройного компонента в ході ведення бойових дій дає можливість зарахувати її передовсім до військово-прикладного. Слід підкреслити також її стійкий логічний і діалектичний зв'язок з концепціями «мережево-центричної» та «гібридної» воєн. На нашу думку, *преемптивна війна* – це комплексна форма збройного конфлікту, компонентами якої є цілеспрямована інформаційна війна, мережево-центричний принцип ведення бойових дій, «гібридний» характер застосування регулярних і нерегулярних формувань з метою досягнення політичних цілей і трансгуманітарна перебудова індивідуальної та суспільної свідомості, перекодування національних ментальних рис (національної ідентичності) переможеного народу.

Алгоритм застосування механізму преемптивної війни розкритий у таблиці.

Табл. 2.

Концепція преемптивної війни

Етапи	Цілі	Способи	Інструменти
Підготовчий	Вибір жертви агресії	Створення іміджу «парії», «терористичної» держави, «фашистського» («нацистського») режиму тощо	Масований інформаційний вплив за допомогою ЗМІ та ЗМК
1-й	Створення в соціумі держави-об'єкта опозиційного прошарку	Мирні «демократичні» протестні акції	Провокування загострення національних, релігійних і соціальних протиріч у країні світовими ЗМІ та ЗМК
2-й	Ескалація збройного насильства, напруженості та безладу в країні. Створення тимчасового (опозиційного) уряду	Мирні демонстрації набувають форми збройного зіткнення опозиції з владою. Відбувається захоплення складів зі зброєю, нейтралізація військових і правоохоронних формувань, провокування міжнародних зіткнень та передислокація незаконних збройних формувань (НЗФ) через державний кордон	Захоплення національного сегмента ЗМІ та ЗМК (або на локальній території), встановлення цензурних обмежень на користь «влади народу»
3-й	Максимальна активізація НЗФ	Інтенсифікація бойових зіткнень з регулярними військами, знищення місцевих мешканців, які нелояльно ставляться до «повстанців», криміналізація та маргіналізація суспільного життя	Масштабна інформаційна кампанія держави-агресора з метою формування світової суспільної думки щодо необхідності зміни «недемократичного» режиму
Заключний	Зміна законного уряду на «демократичний» («легітимний», «антифашистський», «народної довіри» тощо)	Пряма збройна агресія або введення «миротворчого» контингенту (за умови <i>недосягнення мети заключного етапу</i>)	Використання авторитету міжнародних організацій, світових політичних, духовних лідерів

Психологічний підхід визначає сутність інформаційної війни як системи способів і засобів психологічного впливу на індивідуальну та масову свідомість з метою спрямування її у вигідному для суб'єкта впливу напрямі. До цього підходу зараховують концепції «консцієнтальної» війни та «стратегічних комунікацій».

Концепція *консцієнтальної війни* ґрунтується на принципах побудови мережевого суспільства та логічно пов'язана з характеристиками мережево-центричної і преємптивної воєн, а також теорією «зіткнення цивіліза-

цій» С. Хантінгтона. Сутність концепції розкривається через визначення змісту поняття «самоідентифікація індивіда» як основного об'єкта впливу консцієнтальної війни, тобто за допомогою активного інформаційно-психологічного тиску, здійснюваного засобами інформаційно-комунікативних мереж формується задана етнорелігійна ідентичність індивіда, його ціннісні орієнтири, стиль життя, культурні вподобання [1]. Тобто окремі типи свідомості «витісняються» за межі цивілізаційних норм [2].

Табл. 3.

Основні способи «розмивання» індивідуальної та колективної свідомості

№	Мета	Механізми впливу	Наслідки
1	Ураження нейромозкового субстрату	Дія хімічних речовин, зараження повітря, радіоактивний вплив	Зниження ефективності функціонування мозку
2	Зниження організації інформаційно-комунікативного середовища	Розбалансування, дезінтеграція, примітивізація інформаційно-комунікативного середовища	Дезорієнтація свідомості
3	Насадження бажаних форм мислення	Вплив за допомогою практики окультизму	Нейтралізація (параліч) свідомості
4	Інтенсифікація атак на свідомість	Спеціальне розповсюдження каналами комунікації потрібних образів і текстів	Руйнування свідомості
5	Зруйнування форм ідентифікації особистості відносно фіксованих спільнот	Комплексна дія всіх форм і механізмів впливу	Зміна форм самовизначення та деперсоналізація

У війнах ХХІ ст. збройні сили НАТО, особливо США, значну увагу приділяють ролі «несмертельної зброї» та відповідних технологій, насамперед, інформаційній зброї та психолого-пропагандистським операціям, які суттєво змінюють характер застосування сухопутних, військово-повітряних і військово-морських сил на театрах воєнних дій і геополітичного та цивілізаційного протиборства основних центрів багатопольярного світу. У вересні 2006 р. міністр оборони США Д. Рамсфельд увів у дію концепцію «стратегічних комунікацій» (Strategic Communications).

Інформаційна війна у формі «стратегічних комунікацій» – це комплекс заходів цілеспрямованого впливу держави-супротивника на воєнно-політичне керівництво, суспільно-політичні рухи та сили, міжнародні організації, урядові організації (т. зв. – цільові аудиторії) через інформаційні кампанії якнайширшого охоплення, економічну й гуманітарну допомогу для створення ідеального іміджу країни, що здійснює такий вплив, з метою переконання або примусу цільових аудиторій до прийняття рішень і дій, які забезпечують національні інтереси суб'єкта впливу. Цю

концепцію стратегічних комунікацій взяла на озброєння Російська Федерація, практично використовуючи її від самого початку гібридного конфлікту в Україні.

Поява нових каналів поширення пропаганди та дезінформація, туман брехні – продукт людської уяви. Мова пропаганди прагне маніпулювати громадською думкою і страхами, створює стереотипи, які допомагають демонізувати противника або романтизувати героїв. Посилання на історичні міфи та легенди робить розповідь сильнішою, а ключова термінологія допомагає її адаптувати до конкретних обставин [13, 311].

Аналіз особливостей концепцій інформаційних війн сучасності дає підстави визнати те, що загальним для них у межах всіх підходів до трактування є їхній трансгуманітарний характер. Кінцевою метою усіх видів інформаційних воєн є кардинальна зміна ментального коду людини, суспільства, нації, позбавлення її традиційних світоглядних констант, деформація етичних і культурних основ, нівелювання національної ідентичності з метою

насадження колоніальної, пристосовницької ідеології.

Боротьба країн в інформаційному просторі ведеться протягом багатьох віків за зони політичного та економічного впливу, джерела ресурсів, ринки збуту й території, як на міжнародній арені, так і всередині кожної держави, насамперед, за владу, власність і політичний вплив, за можливість маніпулювати настроями та поведінкою великих мас людей. Вищою формою цього протиборства є інформаційна війна, яка на сучасному етапі динамічно трансформується в якісно нові форми ефективного застосування комплексу психологічних знань, інноваційних технологій та ідеологічних констант.

Перспективним напрямом подальшого дослідження цієї проблеми є формулювання наукових основ побудови сучасної моделі інформаційного захисту та протиборства інформаційно-комунікаційної інфраструктури держави в умовах інформаційної агресії з боку країн-супротивників, країн-конкурентів.

Список використаних джерел

1. Громько Ю. Консциентальное оружие и консциентальные войны. Лекция в Высшей школе экономики 2 ноября 2002 года. URL: <http://www.hvylya.org/interview/society2/taynoe-oruzhie-rossii-chtotakoe-voeniza-identichnost.html>. (Дата звернення: 30.12.2019 р.)
2. Громько Ю. Оружие, поражающее сознание – что это такое? *Кому будет принадлежать консциентальное оружие в XXI веке?* Москва : Россия XXI, 1997. С. 7–8.
3. Інформаційна війна і національна безпека: монографія / П. П. Ткачук, Р. В. Гула, О. І. Сивак, О. М. Щурко, В. В. Шемчук. Львів : АСВ, 2015. 265 с.
4. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія / В. П. Горбулін, О. Г. Додонов, Д. В. Ланде. Київ : Інтертехнологія, 2009. 164 с.
5. Манойло А. В. Государственная информационная политика в условиях информационно-психологической войны / А. В. Манойло, А. И. Петренко, Д. П. Фролов. Москва : Горячая линия Телеком, 2009. 541 с.
6. Почепцов Г. Г. Пропаганда и контрпропаганда. Москва : Центр, 2004. 256 с.
7. Тоффлер Э. Война и антивоина. Что такое война и как с ней бороться. Как выжить на рассвете XXI века. Москва : Аст: Транзиткнига, 2005. 412 с.
8. Фісун А. О. Генеза поняття «інформаційна війна». *Гілея*. 2011. № 49. С. 534–538.
9. Alberts D. S., Garstka J. J., Stein F. P. Network Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority. CCRP Publ., 2nd Edition (Revised). Aug 1999, Second Print Feb. 2000. 284 p. URL: http://www.dodccrp.org/files/Alberts_NCW.pdf. (Дата звернення: 30.12.2019 р.)
10. Cebrovski A. Network Centric Warfare and information Superiority. RUSI. Whitehall. London. 2000. 254 p.

11. Garstka J. Network Centric Warfare: An Overview of Emerging Theory. PHALANX. December. 2000. № 4. P. 28–33.
12. Hoffman F. G. Hybrid vs. compound war. *Armed Forces Journal*, Oct. 2009. URL: <http://armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/> (Дата звернення: 21.02.2020 р.)
13. Pynnöniemi K., Rácz A. Fog of Falsehood Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine. Helsinki. Printed by Grano Oy, 2016. 318 p.
14. Sazonov V., Saumets A., Mölder H. The Crisis in Ukraine and Information Operations of the Russian Federation. *Estonian Journal of Military Studies*. 2016. № 2. Cultural, peace and conflict studies series. Vol. VI. 246 p.

References

1. Gromyko Yu. Konstsientalnoe oruzhie i konstsientalnyie voyny. URL: <http://www.hvylya.org/interview/society2/taynoe-oruzhie-rossii-chto-takoe-voeniza-identichnost.html> [in Russian].
2. Gromyko Yu. (1997). Oruzhie, porazhayuschee soznanie – chto eto takoye? *Komu budet prinadlezhat konstsientalnoe oruzhie v XXI veke?* Moskva : Rossiya NHI, P. 7–8 [in Russian].
3. Tkachuk P. P., Gula R. V., Sy`vak O. I., Shhurko O. M., Shemchuk V. V. (2015). Informacijna vijna i nacional`na bezpeka: monografiya. L`viv : ASV. 265 p [in Ukrainian].
4. Gorbulin V. P., Dodonov O. G., Lande D. V. (2009). Informacijni operaciyi ta bezpeka suspil`stva: zagrozy`, proty`diya, modelyuvannya : monografiya. Kyiv : Intertehnologiya. 164 p. [in Ukrainian].
5. Manoylo A. V., Petrenko A. I., Frolov D. P. (2009). Gosudarstvennaya informatsionnaya politika v usloviyah informatsionno-psihologicheskoy. Moskva : Goryachaya liniya Telekom. 541 p. [in Russian].
6. Pocheptsov G. G. (2004). Propaganda i kontrpropaganda. Moskva : Tsentr, 2004. 256 p. [in Russian].
7. Toffler E. (2005). Voyna i antivoyna. Chto takoe voyna i kak s ney borotsya. Kak vyizhit na rassvete XXI veka. Moskva : Ast: Tranzitkniga. 412 p. [in Russian].
8. Fisun A. O. (2011). G`eneza ponyattya «informacijna vijna». *Gileya*. № 49. P. 534–538. [in Ukrainian].
9. Alberts D. S., Garstka J. J., Stein F. P. (2000). Network Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority. CCRP Publ., 2nd Edition (Revised). Aug, Second Print Feb. P. 284. URL: http://www.dodccrp.org/files/Alberts_NCW.pdf. [in English].
10. Cebrovski A. (2000). Network Centric Warfare and information Superiority. RUSI. Whitehall. London. 254 p. Громько Ю. Консциентальное оружие и консциентальные войны [in English].
11. Garstka J. (2000). Network Centric Warfare: An Overview of Emerging Theory. *PHALANX*. December. № 4. P. 28–33 [in English].
12. Hoffman F. G. (2009). Hybrid vs. Compound War. *Armed Forces Journal*, Oct. URL: <http://armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/> [in English].
13. Pynnöniemi K., Rácz A. (2016). Fog of Falsehood Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine. Helsinki. Printed by Grano Oy. 318 p. [in English].
14. Sazonov V., Saumets A., Mölder H. (2016). The Crisis in Ukraine and Information Operations of the Russian Federation. *Estonian Journal of Military Studies*. № 2. Cultural, peace and conflict studies series. Vol. VI. 246 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 25.03.2020
Отримано після доопрацювання 18.05.2020
Прийнято до друку 21.05.2020